

MANA LATVIJA

Dzidra Liepiņa

LATVIAN NATIONAL FOUNDATION
LATVIEŠU NACIONĀLAIS FONDS
Box 108, S-101 22 Stockholm, Sweden

Augsim Latvijai

Mana Latvija.

Piecdesmit gadu garš sapnis, kas pēkšņi kļuvis ar roku sasniedzams. Kāds tad tas izskatās šodien?

Braukt uz Latviju es sāku jau septiņdesmitos gados, bet toreiz ceļš bija kā īsts "šķēršļu gājiens". Tālāk par Rīgu reti, kad izdevās tikt, un cilvēki, ko toreiz satiku, arī parasti bija vieni un tie paši.

1991. gadā, kad dzīve bija normalizējusies, internacionālā palīdzības organizācija "Star of Hope" no Zviedrijas ziemeļiem aicināja mani palīgā darbā Latvijā. Viņu mērķis bija apzināt bērnus-invalīdus, bērnu dzīves apstākļus, iespējas un vajadzības. Šajā laikā, sazinoties gan ar Sociālo, gan Izglītības ministriju, Bērnu Fondu un Rūpju Bērnu, gan arī pēc skolu un slimnīcu ieteikumiem, esam apmeklējuši bērnus mājās, skolās un pansionātos, dodot padomus un gādājot dažādus palīglīdzekļus. Esam izdalījuši ap 100 invalīdu ratiņus, no kuriem apmēram pusi samontēja zēni Cēsu cietumā. Ir iekārtotas rotaļistabas bērniem un nodarbību centri pusaudžiem. Atvērtas skolas klases Ilūkstē un Rīgā tādiem bērniem un jauniešiem, kam skolu durvis bija bijušas slēgtas. Dažādi speciālisti no Zviedrijas ir lasījuši lekcijas un vadījuši praktiskos darbus.

Savos ceļojumos varēju apmeklēt arī daudzbērnu ģimenes, kuru atbalstam Nacionālais Fonds ir atvēlējis līdzekļus. Daudz siltu un pateicīgu vārdu esmu dzirdējusi un mēģinājusi tos nodot tālāk. Bet ir arī daudz rūgtuma par grūtībām un netaisnībām pašu mājās.

Kad Andrejs Eglītis man jautāja, vai nevaru pastāstīt par dzīvi Latvijā, tad bija jādedomā, ko es īsti esmu redzējusi, un vai tā ir tā patiesā dzīve?

Par Latviju es nevaru stāstīt visu aptveroši, tad būtu jāķeras pie daudziem skaitļiem. Kad es 1974. gadā pēc trīdesmit gadiem pirmo reiz biju Latvijā, es brīnījos, cik koki ir lieli izauguši. Es biju laimīga just zemi zem kājām un dzirdēt bērnus runājam latviski. Viss jaunais, svešais un negribētais manam apziņas sietam izbira cauri.

Tikai vēlāk es pamazām iemācījos redzēt arī to otru pusi, ienācēju uzkundzēšanos, milicijas patvarības, pastāvīgo izsekošanu un noklausīšanos, arī laipošanu un izlikšanos. Ne jau visi vēlējās mani satikt, bet tie, kas riskēja, bija kā aizdambēti ūdeņi, kas gāzās aizsprostiem pāri. Bērni tika izsūtīti ārā, radio traucētāji ieslēgti, un es klausījos bezgala dzīves stāstus gan izsūtījumā, gan mājās. Toreiz vēl Latvijā ticēja, ka, ja vien Rietumos dabūs zināt par notiekošām necilvēcībām, tad viss mainīsies. Šo vilšanos tautiešiem ir grūti pārdzīvot.

Tad nāca atmoda, liels brīnums. Barikāžu laiks. Tāds iekšēju gaviļu laiks. Mātes nesa bērnus pie Brīvības pieminekļa, un jaunieši, tie paši, ko savā laikā raidīja ārā no istabas, staigāja caurām naktīm dziedādami, un es brīnījos, kas viņiem visas tās daudzās dziesmas iemācījis. Tauta bija tik liela un varena un vienota. "Kaut pastalās, tik brīvībā"

Tagad man drīz būs septiņdesmit gadu, laika atlicis maz. Nu jau piekto gadu es strādāju kā tulks. Esmu izbraukājusi Latviju krustām šķērsām. Man ir istaba Rīgā komunālā dzīvoklī, un es mācos stāvēt rindā pie virtuves un pie vannas istabas, tāpat kā tas ir ticis darīts visus piecdesmit gadus. Man tik ir palaimējies, jo mani kaimiņi nav ne okupanti, ne žūpas, bet skaidri latvieši. Caur viņiem es iepazīstos arī ar pārējo ģimeņu dzīvi. Ja es kādu vakaru vēlāk nāku mājās, tad gadās, ka ilgi jāstāv uz trepēm un jāzvina. Durvīm priekšā aizvilkta ķēde. Lūk, kaimiņiene virs mums ir piekauta un aplaupīta. Nekad nevar zināt.

Bet sestdien atnāk ciemā divas mazmeitiņas. Radniecība ir sarežģīta. Katram dēlam ir bijušas vairākas sievas. Bērni ir gan pašiem, gan sievām. Vecmāmiņai visi mīļi. Nu visas cep un rīkojas. Virtuvē nav ko meklēt. Es dabūju pīrāgu bļodiņu pa durvju spraugu. Kad visas saimnieces novannojušās, mati izmazgāti, sākas dziedāšana. Līdz vēlai naktij es klausos gan Dieva dziesmas, gan tautas dziesmas. Nākošā dienā ir kapusvētki Krapes kapsētā. Tur nu visas aizbrauc, sasukājušās un baltas, ar pīrāgu grozu uz rokas. Tas domāts radu saietam.

Dārzā katram ģimeņam ir sava dobīte. Zem bumbieres nolikts garš sols. Vakarā, kad karstums mitējies, tur var pasēdēt un pārrunāt par vēlēšanām, bankām un jaunajiem laikiem, un, ko lai iesāk ar brīvību, kad arī tās

pašas pastalas metas cauras, kad pensija ir 29 lati, bet istabas īre jau uzkāpusi līdz 22 latiem.

Veikalos tagad var dabūt visu, ko sirds vēlas, tikai maciņš ir plāns. Arī veikalu skaits ir pieaudzis un katrā pārtikas veikalā var nopirkt ne vien alu, bet arī stiprākus padzērienus. Tagad daudzi veikali atvērti visu diennakti, tā no rīta, uz darbu braucot, jau var "iestiprināties", bet ceļš uz mājām vienam otram iznāk garš un likumains.

Vakaros, pēc Panorāmas televīzijā, kad pulkstenis tuvojas pusdesmitiem, sāk virināties namu durvis un vārti. Nāk dzīvokļu iemītnieki ar spaiņiem un kulēm. Visu skati vērsti uz vienu pusi. Kur viņa kavējas? Viņa? Jā, Norba Alfredovna — tā tautas mutē iedēvēts Alfreda Rubika atstātais mantojums. Un tad jau viņa rūkdama un grabēdama griežas ap stūri — smagā mašīna, kas aprij un sasmalcina rīdzinieku atkritumus. Spaiņi un kules steidzīgi tiek iztukšoti, pa ceļam vēl izmainīti pēdējie novērojumi cīņā ar pelēm un prusakiem, par ķīniešu zīmuļiem, zaļām kobrām un lamatām, un tad — līdz rītam.

Septiņdesmitos gados, pa laukiem braukājot, pārsteidza lielie tīrumi ar kādu dubļos iestigušu kombaini, tāpat arī milzīgie ganāmpulki, kur govīm uz mugurām bija uzkrāsoti balti nummuri. Sveši bija arī kolhozu ciemati ar vairākstāvu mājām lauka vidū. Vēlāk sazīmēju arī agrāko zemnieku māju vietas, par ko liecināja vecie koki un augļu dārzu atliekas, retumis arī vēl kāda celtne. Ēkas nebija atļauts labot un uzturēt. Kas nebija sadedzis, bija nolemts sabrukšanai.

Tagad lielie govju bari pazuduši. Aizvien biežāk redzamas jaunas celtnes, vai arī jauni jumti vecajām. Visvairāk tomēr ceļas degvielas pildītavas un krogi gar lielajiem ceļiem. Kolhozu ciematos vēl dzīvo ļaudis, kopj savus dārziņus, bet ļoti daudzi ir kļuvuši bezdarbnieki. Kolhozu zemes ir sadalītas, laiksaimniecības mašīnas pazudušas. Vēl šur tur mašīnu-traktoru stacijās rēgojas veci dzelži, par kuru lietderību grūti spriest.

Kādreiz sāku vairāk interesēties par vecajām zemnieku sētām. Neienāca prātā, ka mani ceļa biedri visi bija dzimuši piecdesmitos gados un īstās zemnieku saimniecības nekad nebija redzējuši. Tas arī izskaidro jaun-

saimnieku grūtības, atgūstot mantotās zemes. Tie rīdzinieki, ko satikām pirms četriem gadiem, uzsākot lauku dzīvi, ne visi ir izturējuši.

Vienu tādu neveiksminieku sastapām Rīgā. Tas viss sākās ar mazo puisi, kas ubagoja uz ielas. Noskaidrojās, ka tēvs un četri bērni tā pelnoties. Uzaicināts tēvs atnāca parunāties. Izrādījās, ka lauku darbi nav veikušies. Atnākuši uz pilsētu. Četras darba vietas pēc kārtas, kur sācis strādāt, pamazām likvidējušās, un viņš palicis bez darba. Kamēr sagādājām palīdzību, viņi bija pametuši savu pagaidu dzīves vietu Rīgā. Bērni nonākuši patversmē, bet tēvs pazudis.

Cita aina paveras Taurupes pagasta "Kalniņu" mājās. Kamēr vecie saimnieki bijuši izsūtīti, un jaunie strādājuši kolhozā, veca radniece dzīvojusi mājās un darījusi, ko varējusi, lai tās nesabruktu. Tagad jaunie kopā ar vecajiem saimniekiem atguvuši mājās un sākuši saimniekot. Kūti četras govys un zirgs. Istabā aužamie stāvi, abrā rūgst maize, bet pieci mazdēli rakstājiem dūraiņiem rokās veļ sniega vīrus.

Otru tādu cerīgu sētu atradām Valmieras "Lejas-Šķēpos". Saimnieks pats uzaudzis tālu Kalnu Bulānos. Visi vīrieši tur izsūtīti. Vecāmāte stingri turējusies pie latviskām tradīcijām un latviešu valodas. Pēc viņas nāves meita ar mazo Viktoru atgriezušies Latvijā, kur gaida skola un darbs kolhozā. Tagad Viktoram pašam ir sieva un četri bērni un no kolhoza atpirkta sēta. Lai laukus apstrādātu, viņi paņēmuši aizdevumu un nopirkuši traktoru. Tomēr rudenī vairs graudus nevar pārdot un parādu nevar atmaksāt. Tas aug augumā. Ģimene audzē sivēnus, lasa sēnes, pārdod ābolus. Iebraucam tur saulainā rudens dienā. Visa ģimene lasa kartupeļus. Skolai jāpagaida, gan jau mācības iedzīs. Arī mazais meitēns, kas nevar staigāt, iet kā kurmis pa vagām smilšainu degunu. Zviedru lauksaimnieki atsūtījuši palīdzību — lauksaimniecības mašīnas. Tas liels atspais, var iet strādāt arī kaimiņiem. Parāds, protams, ir jāatdod, bet "mēs strādāsim un izdzīvosim".

Četrdesmito gadu beigās diezgan daudz tautiešu, kas bija agrāk aizbraukuši uz Krieviju, atgriezās Latvijā. Vairumā tās bija sievietes. Esmu satikusi vairākas tādas, un viņu stāsti ir līdzīgi. Kad visi vīrieši izsūtīti, atkal un atkal nākuši kratītāji mājas. Atņemts viss. Pat gultas

maisi, no kuriem izmesti salmi. Bez drēbēm, bez apaviem, sniegā un salā bijis jāizdzīvo. Viņām dzīve Latvijā jau Padomju varas laikā likās kā paradīze. Viņas, strādīgas un cietas pret sevi, ātri iedzīvojušās.

Caur Jēkabpili braucot, iegriežamies Jaunā ielā, kur ar pašvaldības atbalstu nodibināts Žēlsirdības fonds. Tur var saņemt palīdzību vecie ļaudis un invalīdi. Par 20 santīmiem var paēst pusdienas, par puscentu salabot krupes vai nogriezt matus. Ir arī patversme mazajiem bezpajumtniekiem un rotaļu istaba bērniem-invalīdiem.

Arī Jēkabpilī, tāpat kā pārējos Latvijas rajonos ir Černobiļas upuru grupa, kas tur saņem iespējamo palīdzību. No Jēkabpils rajona vien uz Černobiļu aizsūtīti 170 vīri. Šogad jau septiņi no viņiem ir miruši, septiņdesmit ir otrās grupas invalīdi, tas nozīmē, darba nespējīgi, tomēr arī pārējie jūtas arvien sliktāk un ir grūti darbu atrast un paturēt.

Runājamies ar vienu no viņiem. Viņš aizsūtīts kopā ar citiem armijā iesauktajiem pāris nedēļas pēc avārijas. Strādājuši gan uz spēkstacijas jumta, gan šķūrējuši zemi. Naktīs gulējuši turpat teltīs. Nevienš īsti nav sapratis, kādām briesmām padots. Vienīgi mutei priekšā bijuši putekļu aizsargi, un izdalītie dozimetri pa laikam savākti pārbaudei. Paši tos nav varējuši nolasīt. Pēc sešām nedēļām atgriezušies mājās ar tām pašām drēbēm, ar kurām visu laiku strādājuši. Tikai tad pamazām atklājusies sūrā patiesība.

Černobiļas savienības centrs Rīgā ir griezies pie visām ministrijām, lai sarunās ar Ukrainu, Krieviju un Baltkrieviju atgādinātu par parādu Černobiļas avārijas seku likvidēšanas darbos cietušajiem.

No Latvijas aizsūtīti pāri par 5 000 vīru. Ar 40 gultām Stradiņa slimnīcā ir par maz, tāpat jūtams zāļu trūkums.

Simts "černobiliešu" bērnu ir uzskaitē, četrdesmit bērnu saņem medicīnisko palīdzību. Bez visa tā, uz Latviju evakuēti arī Černobiļas vietējie iedzīvotāji.

Latvijā ir bāreņi, kam vecāki miruši, bet ir arī sociāli bāreņi, ko vecāki pametuši, vai kuru vecākiem atņemtas tiesības.

Tāpat ir arī ar invalīdiem. Ir tādi ar garīgiem vai fiziskiem traucējumiem, bet ir arī sociāli invalīdi. Pēdējie ir cilvēki, kas uzauguši bērnu namos un internātskolās un nav iemācījušies piemēroties un iekļauties normālā darbā un sabiedrībā. Latvijā dzirdēts stāsts, ka internātskolu bērni nezina, ka tēja ir salda tādēļ, ka tai klāt cukurs. Viņi viemēr dabūjuši krūzītē jau saldinātu tēju.

Bieži jau no dzemdību nama šie bērni nonākuši zīdaiņu namā. Rīgā vien tādu ir vairāki. Varbūt tas daļēji izskaidrojams ar to, ka Rīgas dzemdību namam bija jāuzņemas ikviena dzemdētāja, kas, ja vēlējās, varēja uzdot arī nepareizu vārdu un pēc tam pazust, atstājot aiz sevis tikai mazu bērniņu. Rīgas bērnu nami ir samērā labi apgādāti. Arī ārzemniekiem palīdzību visvieglāk ir nodot turpat Rīgā. Apciemojot otro zīdaiņu namu, dzirdējām, ka tikko bijuši arī ciemiņi no Rīgas Jāņa draudzes, kas uzsēmusies zināmu atbildību. Draudzes mākslinieki dāvina savus darbus un sarīkojumu atlikums nāk bērniem par labu.

Pats pirmais zīdaiņu nams, ko 1991. gadā apmeklējām bija "Baltezers", Ādažu pagastā. Bija tumšs un ceļi slideni. Lielā dārzā divu ēku logos dega gaisma. Iekšā apņēma siltums un mājība. Mazi bērneļi gan gultiņās, gan uz grīdas vai auklītēm klēpī. Neviens nesūdzējās, palīdzība nākot gan no valsts, gan privāti. Viņi plānojot arī celt trešo ēku, ko varētu izmantot personāla izglītībai un īpašiem bērnu vingrinājumiem. Personāls bērnus iemīļojis, brīvdienās tos ņemot arī pie sevis mājās paciemoies. Tagad "Baltezeru" atguvis agrākais zemes īpašnieks Vācijā, cerēdams atgriezties atpakaļ uz Latviju. Zīdaiņu nams pārcēlies uz Inčukalnu, kādu medību pili, ko pils īpašnieks reiz dāvinājis savai meitai. Telpas skaistas un izremontētas. Pastaigām iespējas bezgalīgas. Vienīgi personālam katru dienu jāveic garš ceļš no Rīgas un atpakaļ, bet, visi kopā sastrādājušies, negrib šķirties.

Grūtāk gājis Rīgas 108. speciālajam bērnu dārzam Mežaparkā. Arī viņu mājokli atguva trimdas latvieši, bet pārdeva cittautiešiem, kas tur ierīkoja kazino. Ar pūlēm atradās pamests krievu bērnu dārzs, gan bez logiem un bez durvīm, toties liela dārza vidū. Ar itāļu fonda palīdzību telpas tagad savestas kārtībā. Vēl smaržo pēc krāsas, vēl viens otrs

sīkums jāpabeidz. Bērni jau dzīvo iekšā, personāls strādā. Nākotnē jauni plāni, varbūt varētu uzņemt bērnus ar vēl smagākiem traucējumiem un gatavot viņus nākotnes skolai. Divas tādas skolas klases tikko atvērtas Vecmilgrāvī.

Bet neveiksmes vēl nav beigušās. Zviedrijā atradusies arī dārza agrākā īpašniece. Pēdējā brīdī izdevies apturēt zemes pārdošanas aktu, varbūt, varbūt pilsētai atradīsies līdzekļi, lai par zemi samaksātu, citādi arī tā aizies svešautiešu rokās. Bet cik ilgi īpašniece gribēs gaidīt? — Laiks iet. Sen pagājuši tie laiki, kad Augusts Dombrovskis tik nesavtīgi cēla savu Ziemeļblāzmu.

Arī 5. speciālā skola Mežaparkā jau pieder vāciešiem. Trimdas tautieši, daudzu Rīgas namu īpašnieki, pārdevuši arī šo, kaut skola vēl arvien nav varējusi atrast sev jaunu mitekli. Vācieši pagaidām gaida.

Trešajā zīdaiņu namā zviedru pārstāvei acīs iekritis mazs, sprigans meitēns. Nākošajā braucienā viņai līdz dāvanu sainis. Izrādās, ka meiteni adoptējusi kāda Vidzemes zemniece. Adresi vadītāja nedrīkst izdot. Dāvanām tiek pievienota vēstulīte ar adresi Zviedrijā, ja nu jaunā māmiņa gribētu pastāstīt, kā bērnam klājas -. Pēc dažiem gadiem tiešām pienāk vēstule ar lūgumu pēc palīdzības. Uz Praulienas pusi braucot, iebraucam arī pie viņām. — Maza istabiņa ar virtuvīti, kurā sildās arī nesen dzimuši kazlēni. Māte, sīka un kalsna, agrāk strādājusi kolhozā, bet tagad bez darba. Vēstuli uzrakstīt palīdzējusi kaimiņiene. Vēl ģimenē pusaudze meitene, Jānītis un "krustmeitiņa". Vecmāmiņa, kas audzinājusi mazos, nesen nomirusi. Vecmāmiņai bijusi arī pensija. Bērniem augot, piemaksas sarūk. Par skolas bērnu saņem tikai četrus latus mēnesī, bet adoptēt vēl kādu bērnu pagasts neļaujot. Jānītis jau rudenī sācis skolu, Marika iet bērnu dārzā. Marikai tagad cits vārds, jo, bērnus adoptējot, tiem doti jauni vārdi un dzimšanas dati, lai vēlāk nevarētu rasties sarežģījumi ar īstajām mātēm. Tā Latvijā esot pieņemts.

Zīdaiņu nams ir arī Kalkūnos pie Daugavpils. Tur mīt 167 bērni, bez tam vēl bērni-invalidi. Direktors ir jauns krievu ārsts, lieliem plāniem, modernām idejām un pārsteidzoši labu latviešu valodu. Viegli viņam

neiet, jo vairums kopēju ir ilgus gadus strādājušas un "zina labāk". Bez tam, ko var prasīt, ja valsts pat to niecīgo algu kopējām nevar laikā izmaksāt.

Reiz, kad salā pārplīsuši ūdensvadi, un telpas nevarējuši apsildīt, direktors bija sadalījis bērnus personālam pa mājām, arī pats pieņēmis labu bariņu. Viņš pazīst visus bērnus, un bērni viņam pieķeras. Direktora mērķis ir iespējami ātri un, pēc iespējas daudziem, bērniem sagādāt vecākus, bet tiem bērniem, ko neviens negrib, radīt ciešamus dzīves apstākļus. Lepni viņš rāda albūmus ar adoptēto bērnu fotogrāfijām, kur vairāk nekā puse bērnu aizvesti uz ārzemēm. Latviešu bērni visā pasaulē. Mūs iepazīstina ar meiteni, kas lepna, ar lenti matos, bērnu pulciņa vidū gaida savus franču vecākus.

Pēdējā laikā bērnu grupiņas ir pārkārtotas, šķirojot latviešu un krievu bērnus. Tomēr tam praktiski ir maza nozīme, latviešu grupiņas iznākušas lielākas, bet kopējas tāpat runā ar viņiem krieviski. Latviešu personālu neiespējami Daugavpilī atrast, jo latviešu tur vispār nav pat desmit procentu. Mūsu mēģinājumi ieinteresēt Daugavpils māsu skolu, lai tā sūtītu meitenes praksē uz Kalkūniem, nav devuši panākumus.

Arī Liepājā ir zīdaiņu nams ar 160 bērniem. Tur, liekas, darbs rit vieglāk. Visi runā latviski. Mazs zēns, kam galva gandrīz tikpat liela kā viņš pats, apsveic mūs, dziedot "Dievs svētī Latviju". Ir sāpīgi, ka tikai materiālu trūkumu dēļ bērnus ar "ūdens galvu" Latvijā nevar savlaicīgi operēt.

Liepājnieki ir panākuši, ka aizvien vairāk bērnu, ko nav izdevies adoptēt, var paturēt arī pēc četrus gadus vecuma, tā aiztaupot viņiem vismaz vienu pārcelšanos. Bērnus vadā arī uz skolu un ar viņiem aktīvi strādā. Zīdaiņu nams sadarbojas ar Pedagoģisko Institutu un interesantā eksperimentā viņi pierādījuši, ka zīdaiņi, ko ņem klēpī un auklē vairāk nekā pārējos, aug un attīstās daudz ātrāk.

Liepāja ar savu Rožu laukumu, akmeņainām ielām un tramvajiem mainījusi krāsas un seju katreiz, kad tur iegriežamies. Sākumā Kara osta vēl bija aizliegts rajons, nākošajā reizē, kad varējām jau iziet pa moli jūrā un romantiski skatīties saules rietu, pēkšņi no ostas izbrauca zemūdene un atskanēja tik skaļa Padomju mūzika, ka pietika, lai visai

naktij sabojātu miegu. Tagad armija ir pametusi ostas rajonu. Katedrāle no armijas kluba pārtop par baznīcu. Liepājniekiem tiek piedāvāti Kara ostā dzīvokļi, bet mājas ir tik sliktā stāvoklī, un apkārtne tik nedroša, ka pagaidām pieprasījums nav liels. Vecvecās Liepājas mājas vēl var sameklēt, bet daudzas prasās pēc steidzīgas restaurācijas. Priecina teātris un koncerti, krāsainais Annas tirgus, kur sabrauc ļaudis gan no Latvijas, gan Lietuvas. Atkal priecina jūrmala, ko sen vairs necē, kur var staigāt un bradāt kilometriem tālu, tik dzintarus gan neizdevās ieraudzīt.

Bet tālāk par bērniem. Pēc zīdaiņu namiem bērni, atkarībā no sava veselības stāvokļa nonāk dažādos pansionātos, bērnu namos un internātskolās. Bērni ar smagākajiem traucējumiem tiek sūtīti uz Baldoni. Baldones ārsta uzņemta filma par alkoholisma sekām 1991. gadā bija nonākusi Zviedrijas televīzijā, tā izraisot veselu palīdzības akciju.

Sākumā aina Baldonē šķita bezcerīga. Aiz meža paslēpusies liela celtne ar 270 bērniem, lielāko tiesu gulošiem. Uz 16–20 bērniem istabā viena auklīte, kas 24 stundas bez pārtraukuma ir pie viņiem, viņus mazgā, ģērbj, baro un mierina. Sedatīvi ietilpst dienaskārtībā.

Četros gados notikusi radikāla pārmaiņa. Medicīniskais personāls nomainīts pret pedagoģisko. Guloši bērni palikuši tikai divās telpās. Katru gadu kāds bērns aiziet uz skolu.

Spilgtā atmiņā palikusi Zanīte, kas gulēja apātiski un nereaģēja uz ārpasauli: "Viņai nav smadzeņu". Strādājot ar Zani, atklājās, ka viņa ir nedzirdīga. Izgājusi daudzas pārbaudes un pārliecinājusi daudzas komissijas, viņa tagad mācās nedzirdīgo skolā.

Rūjas pansionātā starp 310 veciem ļaudīm un psihiski slimiem iemītniekiem dzīvo Uģis. Viņš nevar staigāt. Tā kā neviena skola viņu neņēma pretī, un nebija derīgas diagnozes, viņu kā "imbecilu" ielika pansionātā. Viņam tagad ir 25 gadi. Pašmācības ceļā apguvis angļu valodu, viņš var palīdzēt arī citiem sarunāties ar ārzemju ciemiņiem. Viņš salabo arī saplīsušus atskaņotājus un invalīdu ratiņus. Grāmatas viņam esot svarīgākas par maizi, tā draugi saka.

Arī Rūjas pansionāts sācis elpot ar zviedru draugu palīdzību. Tagad ir pienākusi kārta "vecu ļaužu galam". Ne vien jauns jumts, bet arī iekštelpas tiek sapostas, un vecajiem pēkšņi gribas vēl drusku dzīvot. Jāredz cik skaisti un silti nu būs. Laikrakstu gan varēja būt vairāk, kamēr apiet visus, jau ziņas vecas kļuvušas.

Bet ir jau arī notikumi, kas nekad nenoveco. Tā, ieejot pie vecas māmiņas, viņa priecīgi atceras tos laikus, kad Dāliņš Valmierā soļoja, un dziesmu par Dāliņa kājām viņa nodzied no sākuma līdz beigām.

Tai svētdienā, kad Rūjienā ir mācītājs, Rūjas iemītnieki cits citu stutēdami, dodas pāri tiltiņam pa ceļu kalnā uz dievnamu. Bet īsti sliktā laikā mācītājs atnāk uz Rūju. Pirmo taku tur iemina Īvo Grantiņš, bet tagad turpina Aīda Prēdele.

Neaizmirstamas palikušas lakstīgalas un ievas Preiļu vecajā parkā, ko katru pavasari sakopj talcinieki, kaut arī pilsētai trūkst līdzekļu kanāla slūžu atjaunošanai.

Lielā skursteņa galā gadu pēc gada apmetas stārķu pāris. Padomju laikā 1. maija mītiņā visi varējuši skatīties, kā stārķi, nokvēpuši gluži melni, kārtu ligzdu un plāno ģimenes dzīvi. Par pateicību preilēnieši izsitiuši skursteņa sānos caur umu dūmu novadīšanai. Un tā stārķi atkal balti, cēli un uzticīgi grozās pa ligzdu.

Cerības radušās arī atjaunot linu apstrādi un austuvi. Kāds uzņēmīgs privātīpašnieks nopircis austuvi un noslēdzis līgumu ar apkārtnes zemniekiem — linu audzētājiem.

Rēzekne mūs vienmēr iepriecinājusi ar savu sauli, pakalniem, baznīcām un podniekiem. Kas par svētkiem, kad pēc garas un karstas nakts atveras ceplis, un krūzes, vāzes un podi, citi par citu krāšņāki, rindojas uz galdiem. Un pilskalnā dzied un dejo gan jauni, gan veci. Bet pilsētas centrā stāv atjaunotā Latgales Māra.

Interesanti vērot dzīvi skolās. Ka līdzekļu trūkst, to mēs lasām visos laikrakstos. Bet par labo gribu? Ir jau vēl skolas, kur runā par "Lielo tēvijas karu", bet citā — ticības mācību māca apkopēja. Cik ilgi valdība spriedīs par šo mācības priekšmetu vietu stundu sarakstā?

Jēkabpils apriņķa Biržu internātskolā skolotāji atskārtuši audzināšanas trūkumus un sākuši nodarboties ar saviem audzēkņiem arī vakaros.

Dauguļu skolā, Limbažu pusē, kur direktore dzīvo skolā un pārējie skolotāji turpat apkārtnē, viņi apgādā kā sevi tā skolēnus, ar pašu audzētiem produktiem. Valsts piešķirtie līdzekļi paliek skolas mācību materiāliem. Skolā iebraucot, prieks redzēt noslaucītos celiņus un izravētās dobes. Šiem skolēniem, varbūt, ies vieglāk, lielajā dzīvē aizejot.

Lai nu kā, liekas, ka vēl ilgi trūks mācību grāmatu un skolu programmu. Atbildība tādēļ jo smagāk gulstas uz bērnu vecākiem. Kamēr vēl ir dzīvi notikumu liecinieki, bērniem jāstāsta nesenā vēsture, kaut arī labprāt to gribētos aizmirst. Bērniem jāzina, ka žīdi nav vienīgā cietusī tauta. Ir jāprot aizstāvēt visu tautu, bet īpaši savas tautas tiesības.

Pamatotas ir pedagogu rūpes par tiem bērniem, kurus vecāki nespēj audzināt, bet bezdarba dēļ arī nesūta skolā. Vai tad Latvijā nebūtu laiks skolu likumam, kas visiem bērniem dotu tiesības un pienākumu apmeklēt skolu? Materiālā rocība nedrīkst būt noteicoša.

Parādījušās dažas maksas skolas gan īpaši apdāvinātiem, gan citās valodās runājošiem bērniem. Arī skolas ar dažādām mācīšanas metodēm.

Tikko ar zviedru palīdzību atvērtas divas klases bērniem-invalidiem, kam līdz šim visu skolu durvis bija slēgtas. Interese ir modusies, un cerams, ka šiem paraugiem būs sekotāji.

Vispār skolās Latvijā, salīdzinot ar Zviedriju, ir stingra kārtība un disciplīna. Jaunie pedagogi gan vēlētos, lai vairāk tiktu atzīta un izcelta bērnu centība un mēģinājumi, bet mazāk nopelti neveiksmīgie palaidņi, jo parasti tie ir tieši tie bērni, kas nāk no nelabvēlīgām ģimenēm.

Novembrī atvērto durvju diena ir Rīgas Ekonomikas Augstskolai. Jugendstila māja, saposta un skaista, iepretim Rozentāla muzejam. Mazliet pārsteigums, ieejot iekšā, jo tur iekārta ir lietišķa un moderna. Bet tas varbūt izskaidrojams ar praktiskām vajadzībām un ierobežotiem līdzekļiem. Mazajos kabinetos iekārtu stils ir dažāds. Augstskola strādā

otro gadu un pirmos desmit gadus darbosies kā Stokholmas tirdzniecības augstskolas filiāle. Pēc tam būs jāgādā visi līdzekļi pašiem.

Prasības no studentiem esot ļoti augstas, iestāju konkurss liels. Mācību valoda ir angļu, jo studenti nāk no Latvijas, Igaunijas un Lietuvas, bet lektori galvenokārt no Zviedrijas un Anglijas. Viceprezidents Māris Slokenbergs apliecina, kas mūsu studentu zināšanu līmenis ir augsts, un angļu valoda piecu gadu laikā ir apgūta teicamā līmenī.

Arī Medicīnas akadēmijā ir divas jaunas fakultātes, fizioterapija un ergoterapija, kas darbojas ar dāņu un zviedru palīdzību. Arī tur mācību valoda ir angļu. Par ergoterapeitiem pašlaik pārskolojas jaunie ārsti, kas varēs strādāt kā lektori nākošiem studentiem.

Vispār Latvijas universitāte cīnās ar lielām ekonomiskām grūtībām. Lektoriem, tāpat kā skolotājiem, valsts ir parādā gan materiāli, gan morāli.

Arī studentu stipendijas ir par mazām, lai izdzīvotu bez vecāku atbalsta. Aizdevumus studenti neuzdrīkstas ņemt, neredzot nekādas iespējas noteiktajā laikā parādu atmaksāt. Tas tomēr nav noslāpējis mācīšanās kāri, un ir nācies sastapt ne vienu vien īstu "atraitnes dēlu".

Dzidra Liepiņa

Šis sociālo studiju fragments, Latviju krustojot krustu šķērsām, atveļ mazo bērnu traģisko pasauli, bet ar milzu grūtībām cīnās arī daudzbērnu ģimenes. Kā vienai, tā otrai grupai nepieciešama palīdzība un vajadzības aug augumā. Te rakstītam tikai viens mērķis un aicinājums — steigsmies palīgā.

Latviešu Nacionālā Fonda valde pateicas Dzidrai Liepiņai par viņas nenogurstošo darbu, apmeklējot arī daudzbērnu ģimenes un dalot Fondam saziētos līdzekļus, bet reizē arī neaizmirstot citus talcīniekus — kā Māru Strautmani, Janinu Bukšu, Ansi Rozenbachu, Jāni Vikmani (jun.) un daudzus citus.

Paldies
Andrejs Eglītis

Jaunā Latvija nāk

*Visi grib dzīvot, arī kazas bērniņi. Kazu piens Latvijā, kā visos
grūtos laikos, palīdz izdzīvot arī mūsu bērniem.*